

ty's and its employees' compliance with the legislation of Ukraine; business connections of such person; staff of the legal entity, its employees' professional knowledge, skills and abilities; dynamic assessment of the legal entity and its activities have been analyzed.

Key words: legal entity, business reputation, legal protection, non-property rights.

УДК 346.12:368.347.413

А. С. ГОЛОВАЧОВА

Анастасія Сергіївна Головачова, здобувач Київського національного університету імені Тараса Шевченка, помічник судді Святошинського районного суду м. Києва

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО СТАНОВИЩА СТРАХОВИХ АГЕНТІВ

Сучасний страховий ринок характеризується наявністю великої кількості страховиків, загостренням конкуренції між учасниками страхового ринку, появою нових потреб у страхових послугах, зростанням обсягу операцій із надання страхових послуг. Особливо важливу роль у формуванні страхового ринку відіграють страхові посередники. Разом із тим у сучасних умовах в економіці України відбувається лише становлення страхового посередництва, яке, на жаль, гальмується через відсутність досконалої та ефективної нормативно-правової бази.

Одним із найпоширеніших суб'єктів, який має право здійснювати посередництво у страхуванні, є страховий агент. Актуальність обраної теми зумовлена тим, що чинне законодавство України, яке покликане регулювати правове становище страхового агента та особливості провадження ним господарської діяльності, на сьогодні характеризується проблемними питаннями і лакунами, що, в свою чергу, зумовлює досить слабкий державний контроль за діяльністю в даній сфері.

Дослідженням правового регулювання діяльності страхових агентів в сучасний період займаються такі вчені, як Н. Б. Пацурія, В. В. Резнікова, О. М. Залетов, Г. І. Сальнікова, Т. А. Федорова, Т. В. Степанова, Р. Т. Юлдашев та інші. Однак майже всі наявні дослідження носять уривчастий характер і не відрізняються системністю. А тому метою цієї статті є виявлення проблемних аспектів правового становища страхових агентів та з'ясування шляхів їх вирішення, встановлення особливостей провадження страховими агентами своєї господарської діяльності, а також розробка окремих пропозицій щодо внесення змін та/або доповнень до чинного законодавства України.

Основними нормативно-правовими актами, які здійснюють правове регулювання діяльності страхових агентів, є Закон України «Про страхування»¹ та постанова Кабінету Міністрів України «Про порядок провадження діяльності страховими посередниками»² (далі – Постанова КМУ № 1523). Також існують й інші законодавчі акти, які стосуються окремих питань правового статусу зазначених суб'єктів.

Стаття 15 Закону України «Про страхування» визначає, що страхові агенти є представниками страховика і діють у його інтересах за винагороду на підставі договору доручення із страховиком*. Також страховий агент може діяти на підставі укладення агентської угоди із страховою компанією.

Господарський кодекс України³ містить окрему главу 31, положення якої регламентують комерційне посередництво (агентська відносина) у сфері господарювання. Зокрема, ст. 295 встановлено, що комерційне посередництво (агентська діяльність) є підприємницькою діяльністю, що полягає в наданні комерційним агентом послуг суб'єктам господарювання при здійсненні ними господарської діяльності шляхом посередництва від імені, в інтересах, під контролем і за рахунок суб'єкта, якого він представляє.

Відносини, які виникають при здійсненні страховим агентом страхової посередницької діяльності мають регулюватися насамперед спеціальними нормами, які містяться у Законі України «Про страхування» та у Постанові КМУ № 1523, а також загальними нормами Господарського кодексу України та Цивільного кодексу України.

Страховими агентами можуть бути як юридичні особи, так і фізичні особи – підприємці. Страхові агенти – юридичні особи (далі – страхові агентства), як правило, створюються у формі господарських товариств різних організаційно-правових форм. Державна реєстрація всіх суб'єктів господарювання є обов'язковою умовою їх діяльності. Відносини, які виникають у сфері державної реєстрації юридичних осіб регулюються Законом України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців»⁴ (загальна реєстрація).

Спеціальна реєстрація (внесення суб'єктів господарювання до відповідного реєстру суб'єктів господарювання, зареєстрованих як юридичні особи або фізичні особи – підприємці, що надає їм право здійснюва-

© А. С. Головачова, 2015

* Правовий статус страхових агентів – фізичних осіб, які працюють на основі укладення договору доручення із страховою компанією, не є предметом нашого дослідження, оскільки в цьому випадку виникають цивільні відносини, які регулюються не господарським законодавством, а відповідно – цивільним. А отже, нас цікавлять виключно страхові агенти, які є суб'єктами господарювання.

ти певний вид господарської діяльності⁵) також має місце при здійсненні страховими агентами своєї господарської діяльності, але лише у випадку надання послуг з обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності. Пункт 49.3 ст. 49 Закону України «Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів»⁶ передбачає, що страхові агенти мають право здійснювати посередницьку діяльність з обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності за умови їх реєстрації в Моторному (транспортному) страховому бюро України (далі – МТСБУ) в порядку, встановленому Уповноваженим органом за поданням МТСБУ. Також встановлено, що кваліфікаційні вимоги до страхових агентів, необхідні для здійснення вказаного виду посередницької діяльності, встановлюються Уповноваженим органом за поданням МТСБУ.

Розпорядженням Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг від 18 квітня 2013 р. № 1270⁷ (далі – Розпорядження № 1270) було затверджено Порядок реєстрації страхових агентів, які мають право здійснювати посередницьку діяльність з обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів, у МТСБУ, а також Розпорядженням від 23 липня 2013 р. № 2410⁸ (далі – Розпорядження № 2410) закріплено Кваліфікаційні вимоги до страхових агентів, необхідні для здійснення посередницької діяльності з обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів.

Пунктом 1.2. Розпорядження № 1270 передбачено, що страхові агенти, які є фізичними чи юридичними особами, мають право здійснювати посередницьку діяльність з обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності за умови їх реєстрації в МТСБУ. На сьогодні Реєстр страхових агентів функціонує повною мірою і кожен, хто бажає отримати інформацію щодо конкретного страхового агента, який має право здійснювати посередницьку діяльність з обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності, може безперешкодно та безоплатно її отримати.

Створення Реєстру страхових агентів, безумовно, є позитивним кроком, оскільки підвищує довіру потенційних клієнтів до інституту страхових посередників та змушує агентів стежити за своєю діловою репутацією і рівнем кваліфікації. Але з точки зору правової регламентації даного питання виникає досить важливе питання. Закон України «Про страхування», яким вперше було закріплено правове становище страхових посередників на законодавчому рівні, в тому числі і страхових агентів, не передбачає умовою провадження останніми своєї господарської діяльності – обов'язкову реєстрацію. Натомість Закон України «Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів» у ст. 49 містить імперативну норму, відповідно до якої страхові агенти мають право здійснювати посередницьку діяльність з обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності за умови їх реєстрації в МТСБУ. На основі вказаної норми і був прийнятий зазначений вище Порядок реєстрації страхових агентів.

Дійсно, однією з проблем правового статусу страхових агентів є відсутність будь-яких вимог щодо їхнього обліку. Вирішити дане питання можливо шляхом прийняття імперативної норми, відповідно до якої, по-перше, страховик буде зобов'язаний вести реєстр страхових агентів, а, по-друге, перелік страхових агентів конкретного страховика буде міститися і у Державному реєстрі фінансових установ у відомостях про страховика. Таке вирішення проблеми, на нашу думку, є досить вдалим, оскільки для створення окремого реєстру страхових агентів необхідно додаткове фінансування, час на розроблення електронного варіанта реєстру, а також з'явиться ще одна громіздка процедура – включення до реєстру осіб, які бажають здійснювати страхову агентську діяльність. Важливим є те, що дане положення буде відповідати вимогам Директиви № 2002/92 ЄС про посередництво у страхуванні⁹, а саме – Главі 3, у якій визначено реєстраційні вимоги до страхових посередників: страхові та перестрахові посередники повинні бути зареєстровані в компетентному органі, в їх державі-учасниці походження. Будь-який страховий чи перестраховий посередник, що бажає вперше займатися посередницькою діяльністю, повинен повідомити про це компетентні органи держави-учасниці походження.

Отже, повертаючись до питання реєстрації в МТСБУ страхових агентів, які бажають здійснювати посередницьку діяльність з обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності, вважаємо, що імперативна норма, яка стосується обов'язковості такої реєстрації, має міститися у Законі України «Про страхування», оскільки це – основний нормативно-правовий акт, який встановлює загальні засади діяльності та правового становища страхових агентів. Таким чином, пропонуємо доповнити ч. 7 ст. 15 Закону України «Про страхування» реченнями наступного змісту:

«Страховик зобов'язаний вести реєстр страхових агентів (агентств) (далі – Реєстр), які мають право укладати договори страхування від його імені. Реєстр має бути загальнодоступним на сайті страховика та містити інформацію про: 1. Прізвище, ім'я, по батькові (для фізичної особи – підприємця) або назву страхового агентства (для юридичної особи). 2. Місцезнаходження. 3. Реєстраційний номер облікової картки платника податків (для фізичних осіб, які через свої релігійні переконання відмовляються від прийняття реєстраційного номера облікової картки платника податків та повідомили про це відповідний орган державної податкової служби і мають відмітку у паспорті – серія та номер паспорта, коли і ким виданий) або код за ЄДРПОУ для юридичної особи. 4. Контактні дані (телефон, електронна пошта, адреса для листування).

Протягом 10 днів з моменту внесення страхового агента (агентства) до Реєстру страховик зобов'язаний надати інформацію про нього до Уповноваженого органу для включення такої інформації до відомостей про страховика, які містяться в Державному реєстрі фінансових установ. Така інформація повинна бути загальнодоступною.

Страхові агенти мають право здійснювати посередницьку діяльність з обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності за умови їх реєстрації в МТСБУ».

Ще однією нагальною проблемою є те, що на законодавчому рівні відсутні вимоги щодо визначення необхідного професійного рівня страхових агентів. Аналізуючи чинне законодавство, доходимо висновку, що страховим агентом може стати будь-яка дієздатна особа. Але для здійснення діяльності щодо рекламування, консультування, пропонування страхувальникам страхових послуг та проведення роботи, пов'язаної з укладенням і виконанням договорів страхування (підготовка й укладення договорів страхування, виконання робіт з обслуговування договорів), у тому числі оформлення всіх необхідних документів для своєчасної виплати страхових сум або страхового відшкодування, а також здійснення цих виплат, необхідний певний професійний рівень знань. Про це наголошено і в Директиві № 2002/92 ЄС. Зокрема, нею встановлено, що страхові та перестрахові посередники повинні володіти відповідними знаннями і здібностями, що встановлюються державою-учасницею походження посередника. Важливим є те, що державам-учасникам походження дозволено скорегувати передбачені вимоги до знань і здібностей відповідно до конкретного виду посередницької діяльності.

Дану прогалину законодавець намагається врегулювати в проекті Закону «Про внесення змін до деяких законів України та виклад Закону України «Про страхування» у новій редакції»¹⁰ від 6 вересня 2009 р. № 5199-VI (далі – Проект Закону № 5199-VI). Частина 12 ст. 92 «Вимоги до порядку провадження посередницької діяльності страхових агентів» передбачає, що страховики повинні забезпечити навчання страхових агентів, з якими вони уклали договір доручення на укладання договорів страхування, а також працівників страхового агента, які безпосередньо залучені до процесу страхового посередництва. Зазначене навчання повинно узгоджуватись з класами страхування, які пропонуються страховими агентами клієнтам і здійснюється за програмою, встановленою Уповноваженим органом. Таким чином, якщо страховик забажає здійснювати свою страхову діяльність через страхового агента, то саме він має забезпечити необхідний рівень професійних знань страхового агента.

В Україні у 2013 р. Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг (далі – Нацкомфінпослуг) запровадила кваліфікаційні вимоги до страхових агентів, необхідні для здійснення посередницької діяльності з обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів, шляхом прийняття відповідного Розпорядження № 2401. Положення вказаного підзаконного нормативно-правового акта передбачають, що у разі якщо страховик провадить діяльність у сфері обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів за участю страхових агентів, такі страхові агенти повинні відповідати встановленим Кваліфікаційним вимогам.

Розпорядженням № 2401 передбачено, що саме страховик зобов'язаний здійснювати підготовку страхових агентів шляхом проведення відповідних навчальних заходів, а МТСБУ, в свою чергу, здійснює у спосіб, погоджений з Нацкомфінпослуг, координацію перевірки у страхових агентів знань основних засад страхування та посередницької діяльності у сфері обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності.

Вважаємо, що врегулювання питання щодо навчання страхових агентів на законодавчому рівні є дуже важливим і нагальним. Оскільки на практиці трапляються випадки легковажного та безвідповідального ставлення до своїх обов'язків страховими агентами щодо страховиків, з якими укладено договір про надання агентських. Наприклад, як свідчить судова практика¹¹, страховики вимушені звертатися до господарських судів з позовами про стягнення заборгованості за договорами доручення. Зокрема, страхові агенти, порушуючи взяті на себе зобов'язання, не виконують умов договорів, а саме частково або в повному обсязі не перераховують отримані страхові платежі від продажу страхових продуктів.

Зазначена проблема негативно впливає на розвиток страхового ринку, а також на загальний стан довіри населення до страхових посередників в цілому. А тому вважаємо, що Проект Закону № 5199-VI у ст. 92 «Вимоги до порядку провадження посередницької діяльності страхових агентів» містить досить вдале вирішення проблеми щодо навчання страхових агентів.

Отже, аналізуючи правове становище страхових агентів, можна зробити висновок, що чинне законодавство України майже не врегульовує правове становище страхових агентів. Зокрема, особливо гострими є проблеми відсутності загального обліку й реєстрації страхових агентів та вимог щодо професійного рівня знань і навчання страхових агентів (крім тих, хто здійснює посередницьку діяльність з обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів).

¹ Про страхування : Закон України від 7 березня 1996 р. № 85/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 18. – Ст. 78.

² Про порядок провадження діяльності страховими посередниками : постанова Кабінету Міністрів від 18 грудня 1996 р. № 1523 // Зібрання постанов уряду України. – 1996. – № 21. – Ст. 590.

³ Господарський кодекс України від 16 січня 2003 р. № 436-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 18, № 19–20, № 21–22. – Ст. 144.

⁴ Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців : Закон України від 15 травня 2003 р. № 755-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 31–32. – Ст. 263.

⁵ Актуальні проблеми господарського права: навч. посіб. / за ред. В. С. Щербини. – К. : Юрінком Інтер, 2012. – 528 с. – С. 169.

⁶ Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів : Закон України від 1 липня 2004 р. № 1961-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 1. – Ст. 1.

⁷ Про затвердження Порядку реєстрації страхових агентів, які мають право здійснювати посередницьку діяльність з обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів, у Моторному (транспортному) страховому бюро України : розпорядження Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг від 18 квітня 2013 р. № 1270 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0760-13/conv>

⁸ Про затвердження Кваліфікаційних вимог до страхових агентів, необхідних для здійснення посередницької діяльності з обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів : розпорядження Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг від 23 липня 2013 р. № 2401 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1398-13>

⁹ Про посередництво у страхуванні : директива 2002/92 ЄС Європейського Парламенту та Ради від 9 грудня 2002 р. // Official Journal. – L 9. – 15.01.2003. – Р. 3–10.

¹⁰ Про внесення змін до деяких законів України та виклад Закону України «Про страхування» у новій редакції : проект Закону від 6 вересня 2009 р. № 5199-VI : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=42141

¹¹ Господарський суд міста Києва : рішення від 10 вересня 2010 р. № 33/522 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/> ; Господарський суд міста Києва : рішення від 5 листопада 2009 р. № 4/540 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/>

Резюме

Головачова А. С. Проблеми правового становища страхових агентів.

У статті встановлено деякі проблемні аспекти правового становища страхових агентів в Україні та наведено шляхи їх вирішення. Виявлено особливості провадження страховими агентами своєї господарської діяльності, а також розроблено окремі пропозиції внесення змін та доповнень до чинного законодавства України щодо запровадження обов'язкової реєстрації страхових агентів.

Ключові слова: страховий агент, господарська діяльність, правове становище, реєстрація, кваліфікаційні вимоги.

Резюме

Головачова А. С. Проблемы правового положения страховых агентов.

В статье установлены некоторые проблемные аспекты правового положения страховых агентов в Украине и приведены пути их решения. Выявлены особенности ведения страховыми агентами своей хозяйственной деятельности, а также разработаны отдельные предложения внесении изменений и дополнений в действующее законодательство Украины о введении обязательной регистрации страховых агентов.

Ключевые слова: страховой агент, хозяйственная деятельность, правовое положение, регистрация, квалификационные требования.

Summary

Golovachova A. The issues of the legal status of insurance agents.

The paper establishes some problematic aspects of the legal status of insurance agents in Ukraine and proposes how to solve them. The paper defines the features of business activities conducted by the insurance agents and proposes some amendments and supplements to the current legislation of Ukraine regarding introduction of mandatory registration of insurance agents.

Keywords: insurance agent, business activities, legal status, registration, qualification requirements.

УДК 346.12

Р. Л. ГОРДІЄНКО

Роман Леонідович Гордієнко, аспірант Київського університету права НАН України

ОСОБЛИВОСТІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЗДІЙСНЕННЯ КОНСАЛТИНГОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

Необхідність правового переосмислення здійснення консалтингової діяльності в сфері охорони здоров'я зумовлена тим, що упродовж тривалого часу вивчення питань особливостей надання інформаційних і консультаційних послуг (консалтингу) не викликало інтересу в цивільній та господарсько-правовій доктрині. Ситуація, що склалася, пояснюється насамперед станом вітчизняної економіки та сфери охорони здоров'я, що були отримані у спадок від командно-адміністративної системи, де значна частина послуг такого роду надавалася на безоплатній основі.

Сучасний стан розвитку соціальних сфер характеризується інноваційною спрямованістю. Перехід від постіндустріального суспільства до суспільства інформаційного зумовив різке зростання попиту на інформаційні й консультаційні послуги і сформував нові погляди на роль інформації в розвитку суспільства.